

Пам'ятка

щодо кваліфікації випадків
сексуального насильства,
пов'язаного з конфліктом
(СНПК)

для використання слідчими, прокурорами, суддями, правозахисниками у практичній діяльності з метою оптимізації процесів розслідування та судового переслідування на національному і міжнародному рівнях

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
 Розділ 1	
НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ, ВИЯВЛЕННЯ ТА РЕАГУВАННЯ НА ВИПАДКИ СНПК, ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ДОКАЗУВАННЯ	5
 Розділ 2	
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ, ВИЯВЛЕННЯ ТА РЕАГУВАННЯ НА ВИПАДКИ СНПК	19
 Список джерел	28
 Список резолюцій та рекомендацій Парламентської Асамблеї щодо боротьби з насильством стосовно жінок (2000-2015 рр.)	29
 Перелік випадків судової практики Європейського Суду по Правам Людини з питань насильства над жінками (ECHR - Homepage of the European Court of Human Rights - ECHR - ECHR /CEDH (coe.int))	31

Ця пам'ятка підготовлена науковим та експертним середовищем, за сприяння Офісу Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції та за підтримки Фонду ООН в галузі народонаселення UNFPA, реалізовано громадською організацією «UAExperts» для використання слідчими, прокурорами, суддями, правозахисниками у практичній діяльності щодо кваліфікації СНПК та з метою оптимізації розслідування та судового переслідування на національному та міжнародному рівнях.

ПЕРЕДМОВА

У житті кожного українця день 24 лютого 2022 року назавжди закарбувався як початок трагічних подій, пов'язаних з повномасштабною агресією російської федерації проти України. У новітній історії України констатовано недотримання російською федерацією принципів міжнародного права, що становить загрозу державному суверенітету і територіальній цілісності нашої країни. Триваюча з 2014 року російсько-українська війна вкотре нагадала всьому людству про жахіття війни, а звірства окупантів після повномасштабного неспровокованого вторгнення у Бучі, Ірпені, Бородянці, Гостомелі, Охтирці, Ізюмі, Маріуполі, Харкові, Херсоні, багатьох інших українських населених пунктах ще раз довели, що війна у всіх своїх проявах брутална й нещадна, позбавляє найдорожчого – життя, а одвічними супутниками жаків війни є понівечені долі, зневіра, біль через втрату рідних і близьких...

Україна вже не вперше в історії проходить випробування війною, але нинішня війна – це екзистенційна війна двох просторів: українського простору свободи і російського простору рабства. Саме за український простір свободи Збройні Сили України стали надійним щитом, саме за український простір свободи вся нація згуртувалась у священному прагненні здолати ворога не лише на лінії бойових дій, але й на фронті не менш важливого – дотримання верховенства права, поваги до людського життя й гідності з метою збереження власної історичної та національної ідентичності у складі європейської цивілізаційної сім'ї народів.

Також зазначені певні проблемні питання, на які необхідно звернути увагу щодо кваліфікації, необхідності дотримання міжнародних стандартів у сфері запобігання, виявлення та реагування на випадки СНПК.

НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ, ВИЯВЛЕННЯ ТА РЕАГУВАННЯ НА ВИПАДКИ СНПК, ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ДОКАЗУВАННЯ

Україна підписала Римський Статут 20 січня 2000 року, але процес його ратифікації ще триває. Зокрема, 07 червня 2021 року Верховною Радою України схвалено в цілому проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права».

Втім, недосконалість національного законодавства не є перешкодою щодо переслідування злочинів, які по суті порушують норми *jus cogens* – імперативні норми міжнародного публічного права. А тому найважливішим є належне збирання доказів та комунікація з Міжнародним кримінальним судом (МКС), що може забезпечити ефективність кримінального переслідування. Певними орієнтирами є положення Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (Римський Статут).

Так, відповідно до п. г) частини 1 ст. 7 Римського Статуту зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація чи будь-яка інша подібна за тяжкістю форма сексуального насильства є діяннями, віднесеними до «злочинів проти людяності», коли вони вчиняються в рамках широкомасштабного або систематич-

ного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення, і такий напад вчиняється усвідомлено.

Для цілей Римського Статуту термін «воєнні злочини», серед іншого, означає: зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, як вона визначена в пункті 2(f) статті 7 Статуту, примусова стерилізація чи будь-яка інша форма сексуального насильства, яка також становить грубе порушення Женевських конвенцій (п. ххii частини 2 ст.8).

Згідно з Римським Статутом злочини проти людяності не вимагають зв'язку зі збройним конфліктом — вони можуть мати місце і в мирний час.

Однак, за наявності загальних елементів злочину відповідно до Римського Статуту необхідно, щоб цей акт поведінки був частиною широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення. Напад не повинен бути збройним або військовим, якщо він широкомасштабний або систематичний.

«Широкомасштабний» визнається як масовий, означаючи, що напад спрямований на велику кількість постраждалих.

Поняття «систематичний» означає, що напад повинен мати заздалегідь складений план або політику. Тобто не сексуальне насильство само по собі має бути широкомасштабним або систематичним, щоб становити злочин проти людяності, а напад на цивільне населен-

ня має бути таким. У цьому контексті окремих акт зґвалтування або іншої форми сексуального насильства може бути злочином проти людяності, якщо вчинений як частина широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого на цивільне населення.

Стаття 6 Римського Статуту (Геноцид) вказує, що для цілей цього Статуту «геноцид» означає будь-яке з таких діянь, які вчинено з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- a) вбивство членів такої групи;
- b) заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або психічного розладу членам такої групи;
- c) умисне створення для такої групи умов життя, розрахованих на доведення її до повного або часткового фізичного знищення;
- d) впровадження заходів, спрямованих на запобігання дітонародженню всередині такої групи;
- e) насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи.

У справі Akayesu Міжнародним кримінальним трибуналом щодо Руанди (МКТР) вперше визначено зґвалтування як акт геноциду та визнано особу винною у геноциді на підставі, зокрема, актів зґвалтування та сексуального насильства. Важливим є те, що трибунал визнав інтерсекційність злочину геноциду зґвалтування. Суд зауважив, що «геноцидне зґвалтування» під час геноциду в Руанді сталося з деякими жінками через їхню етнічну приналежність, особливо з жінками тутсі або жінками хуту, які одружилися з чоловіками тутсі. Трибунал зазначив, що ці жінки стали мішенню як через їхню етнічну приналежність, так і через переконання й думки хуту про жінок тутсі як про жінок.

Суд визнав геноцидом вчинення зґвалтування як, можливо, найбільш ефективний і серйозний спосіб заподіяння каліцтв і шкоди окремим жінкам тутсі, що тим самим сприяв знищенню всієї групи тутсі. Суд фактично підкреслив, що секс працював на знищення людей і зґвалтування використовувалися як знаряддя війни.

Що ж стосується зґвалтувань як актів геноциду, які вчинялися в Боснії, то Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії (МКТЮ) встановив, що ці зґвалтування були задумані так, щоб мати ефект запліднення постраждалої, щоб у неї народжувалася дитина від серба і щоб дитина була ідентифікована в етнічній належності гвалтівника, що означало геноцид як дії, розраховані на унеможливлення народження дітей в середовищі групи постраждалих від зґвалтування, та

сприяло остракізації жінок та відчуженні їх від своїх громад.

Розуміння наведених норм Римського Статуту та судових рішень МКТР та МКТЮ дає підстави стверджувати, що положення національного законодавства у цій сфері потребують удосконалення та розвитку з метою приведення до міжнародних стандартів.

СНПК на національному рівні має кваліфікуватися за ст. 438 КК України – порушення законів та звичаїв війни, є злочином проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Зауважимо, що національне законодавство далеке від досконалості, що, безумовно, призводить до наявності певних перепон (щодо застосування норм матеріального та процесуального законодавства) у кримінальному переслідуванні, особливо у порівнянні з відповідними положеннями міжнародного кримінального права.

Так, у міжнародному кримінальному праві передбачається відповідний алгоритм аналізу елементів злочинів відповідно до Римського Статуту.

Цей аналіз здійснюється на трьох рівнях:

- конкретні елементи злочину зґвалтування («Що сталося, з ким та де?»)
- загальні елементи воєнного злочину, злочину проти людяності або геноциду («Яким був контекст, у якому скоєно акт (основний злочин)?»)
- елементи для встановлення зв'язків («Хто несе відповідальність та як?»)

Конкретні елементи доводяться доказами, які демонструють, що вчинено конкретний акт поведінки та є наявним конкретний склад основного злочину сексуального насильства (наприклад, зґвалтування).

Загальні елементи доводяться доказами, що описують обставини, у яких скоєно конкретний акт, та «підіймають» його до рівня воєнного злочину, злочину проти людяності або геноциду. Конкретний злочин може означати злочин з точки зору міжнародного права тільки тоді, коли він вчинений у відповідному контексті, який робить його воєнним злочином, злочином проти людяності або актом геноциду (наприклад, зґвалтування як воєнний злочин потребує, щоб діяння відбулося в контексті міжнародного збройного конфлікту та було пов'язане з ним, і щоб правопорушнику були відомі

мі фактичні обставини, які встановлювали наявність збройного конфлікту).

Вказане передбачає належне документування загальних елементів (фіксацію доказової бази) відповідно до міжнародних стандартів доказування.

Це означає, що якщо загальні елементи не задокументовані належним чином, злочин буде підлягати судовому переслідуванню тільки як «загальнокримінальний злочин» згідно з національним законодавством (наприклад, зґвалтування як таке), а не як злочин з точки зору міжнародного права (наприклад, зґвалтування як воєнний злочин), який не має строку давності.

Елементи для встановлення зв'язків, також відомі як «види відповідальності», доводяться доказами, що описують спосіб, в який один чи більше правопорушників

несуть кримінальну відповідальність за дії або бездіяльність, які є злочином з точки зору міжнародного права. Йдеться про пряму відповідальність (ст. 25 Римського Статуту) та відповідальність командира/начальника (ст. 28 Римського Статуту).

Необхідно зазначити, що в Україні певною мірою напрацьовується слідча та судова практика за ст.438 КК України. Звичайно, інструменти національного законодавства не дозволяють повністю реалізувати можливості щодо притягнення до кримінальної відповідальності за порушення законів і звичаїв війни, враховуючи тривалість агресивних дій, перебування під тимчасовою окупацією окремих територій, вчинення на цих територіях злочинів щодо цивільного населення, в тому числі СНПК. Однак ті випадки СНПК, про які відомо на даний момент (щодо яких внесені відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, проводиться досудове слідство, судовий розгляд) мають бути належним чином задокументовані, а доказова база не викликати жодних сумнівів.

Для цього необхідно дотримуватись вимог національного кримінального процесуального законодавства (з урахуванням положень міжнародного кримінального, міжнародного гуманітарного права).

Так, відповідно до статті 91 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) у кримінальному провадженні підлягають доказуванню, серед іншого: подія кримінального правопорушення (час,

місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання. Доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Для досягнення цієї мети:

1 сторона обвинувачення має надати такі докази, які б виключали будь-які сумніви

Саме про необхідність доведення стороною обвинувачення винуватості особи поза розумним сумнівом йде мова у статті 17 КПК України. Щодо сутнісних характеристик цього стандарту Верховний Суд вказав, що сукупність обставин справи, встановлена під час судового розгляду, виключає будь-яке інше розумне пояснення події, яка є предметом судового розгляду, крім того, що інкримінований злочин

був вчинений, і обвинувачений є винним у вчиненні цього злочину. Поза розумним сумнівом має бути доведений кожний з елементів, які є важливими для правової кваліфікації діяння: як тих, що утворюють об'єктивний бік діяння, так і тих, що визначають його суб'єктивний бік.

Зокрема в справах, у яких наявність та/або характер умислу має значення для правової кваліфікації діяння, суд у своєму рішенні має пояснити, яким чином встановлені ним обставини справи доводять наявність умислу саме такого характеру, який є необхідним елементом складу злочину, і виключають можливу відсутність умислу або інший характер умислу.

2 докази мають бути допустимими

Відповідно до положень національного законодавства слідчі органи безпеки здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 438 КК України, (абзац перший ч. 2 ст. 216 КПК України). Однак, практично досудове розслідування переважно здійснюється слідчими органів Національної поліції, що у перспективі може призвести до визнання недопустимими доказів, одержаних з порушенням установлених кримінальним процесуальним законом правил підслідності.

Так, питання підслідності, об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування, а також місця проведення досудового розслідування та вирішення спорів

про підслідність кримінальних проваджень визначені положеннями статей 216–218 КПК України. Відповідно до положень статті 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення. А у частині першій статті 87 КПК України зазначено, що недопустимим є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Це презюмує, що доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом України, а недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень).

Допустимість доказів є однією з визначальних передумов забезпечення права на справедливий судовий розгляд, встановленого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Отже, докази, одержані з порушенням установлених кримінальним процесуальним законом правил підслідності, можуть бути визнані недопустимими, оскільки здійснення

досудового розслідування неуповноваженими органами та їх посадовими особами є прямим порушенням загальних засад законності та верховенства права.

Очевидно, у випадках проведення досудового розслідування за статтею 438 КК України необхідно дотримуватись правил підслідності, визначених статтею 216 КПК України з метою уникнення у подальшому хоча б мінімальної вірогідності визнання доказів недопустимими з формальних підстав.

Це положення також кореспондується із частиною другою статті 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

основними критеріями доведено- сті позиції сторони обвинувачення є релевантність, доказова сила та вагомість доказів

Релевантними (належними) доказами, відповідно до статті 85 КПК України визнаються докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів. Це означає, що наявні у кримінальному провадженні матеріали у їх сукупності мають бути проаналізовані на предмет наявності у них властивостей доказів та із застосуванням критеріїв оцінки доказів.

Доказова сила доказів визначається відповідно до рівня, за яким той чи інший доказ доводить щось у кримінальному провадженні. Доказова сила також визначається згідно з критеріями, які характеризують якості доказу.

Вагомість доказу характеризується відносною важливістю, яка має бути надана такому доказу при вирішенні питання щодо доведеності певного твердження. Вагомість є переважно суб'єктивним критерієм, що залежить від якості та характеристик доказу, а також від кількості та якості інших наявних доказів того ж факту.

Докази – офіційний термін, який позна-

чає інформацію, що є складовою частиною судового процесу в розумінні використання такої інформації для доведення або ж спростування факту вчинення злочину. Отже, інформація є по суті «первинним доказом»: всі докази є інформацією, але не вся інформація є доказом.

Відповідно до національного законодавства доказами (стаття 84 КПК України) в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Очевидно, що дотримання стандартів доказування відіграє важливу роль не лише щодо притягнення до кримінальної відповідальності на рівні національному, але й по суті визначальну роль для майбутньої кримінально-правової оцінки на рівні міжнародних судових інституцій злочинів РФ на території України, у тому числі оцінки СНПК як воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду.

Найактуальнішим є питання належного документування та переслідування злочинів сексуального насильства, пов'язаних з конфліктом. Таке переслідування можливе, перш за все, в рамках української національної юрисдикції; далі – в рамках універ-

сальної юрисдикції (йдеться про те, що національні органи влади будь-якої держави здійснюють розслідування та переслідують у судовому порядку осіб, підозрюваних у найтяжчих злочинах з точки зору міжнародного права, таких як воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид та агресія, незалежно від того, де ці злочини було скоєно, та незалежно від громадянства або місця проживання постраждалих чи підозрюваних осіб).

Також необхідно особливу увагу приділяти наслідкам СНПК як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі.

Мова йде про фізичну, психологічну та психічну шкоду, а також про вплив на соціальні відносини всередині та за межами відповідних спільнот.

Фізичні наслідки СНПК можуть проявлятися у травмах, зокрема тазових, генітальних, анальних та оральних, які іноді призводять до смерті, хвороб, інфекцій, що передаються статевим шляхом, інвалідності, сексуальної дисфункції, безпліддя тощо.

В умовах збройного конфлікту надання медичної допомоги, діагностика та лікування вкрай обмежені чи взагалі недоступні. Травматичні наслідки, які розвиваються через сексуальне насильство, можуть бути пов'язані з хронічними болями, унеможливленням контролю за проходженням ріднин тощо. Крім того, до фізичних наслідків СНПК, безумовно, можна віднести при-

гнічення або позбавлення репродуктивної здатності, що у короткостроковій та довгостроковій перспективах впливатиме на психічний та психологічний стан потерпілих.

Психологічні та психічні наслідки СНПК можуть проявлятися у гострих стресових розладах, депресії, патологічних станах тривоги, страху, крайньої безпорадності та відчаю, відчутті сорому та провини, самозвинуваченні та низькій самооцінці, емоційному ступорі, суїцидальних тенденціях, поведінці з високим ризиком для здоров'я, зокрема зловживанні наркотичними речовинами, психічних захворюваннях різного ступеня тяжкості. Люди, які пережили сексуальне насильство, схильні відчувати глибоку недовіру до знайомих і незнайомих людей, дисоціюватися від людства та зовнішнього світу, а соціокультурні табу навколо сексуальності ускладнюють їхню реабілітацію. Також психологічної та психічної шкоди зазнають не тільки ті, щодо кого сексуальне насильство вчинялося, а й ті, кого змушували спостерігати за подібними актами.

Соціальні наслідки СНПК можуть проявлятися у відторгненні від громади, униканні соціальних контактів, відсутності можливості працювати та забезпечувати власні потреби, соціальній стигматизації постраждалих, руйнації їхніх стосунків з родинами та громадами, остракізму потерпілих від насильства та руйнації соціального порядку, традиційного для певних

SEXUAL ASSAULT EVID

EXP. DATE:

NOTE: EXPIRATION DATE APPLIES TO BLOOD COLLECTION TUBES ONLY. IF EXPIRED, REPLACE WITH SAME FROM HOSPITAL OR CLINIC STOCK.

EVIDENCE SEAL

громад укладу. Небажана вагітність і «діти, народжені від зґвалтування» також стають причиною соціального таврування та неприйняття громадами, перетворюючись на безперервне відтворення болісних травмуючих подій.

Належна оцінка наслідків є важливим моментом, оскільки завдання злочином майнової та/або моральної шкоди є підставою для визнання особи цивільним позивачем (статті 61 КПК України).

Ми звертали увагу на фізичну, психологічну та психічну шкоду як наслідки СНПК, однак особливістю національного кримінального процесуального законодавства є також визнання потерпілого (або його представника (законного представника) цивільним позивачем та право звернутися з цивільним позовом під час досудового розслідування щодо відшкодування не лише майнової, але й моральної шкоди. Відповідно до реалізації цього права потерпілі (їхні представники) можуть під час досудового слідства подати цивільний позов органу досудового слідства, а орган досудового слідства не може відмовити у прийнятті такого позову. Також необхідно роз'яснити потерпілим, що цивільний позов буде розглядатися в судовому порядку при направленні до суду обвинувального акту.

В обґрунтуванні кваліфікації за ст. 438 КК України органи досудового розслідування та суди, крім національного законодавства, мають також враховувати положення міжнародних актів:

щодо випадків СНПК, вчинених щодо жінок, враховувати положення ч. 2 ст. 27 Женевської конвенції та ч. 1 ст. 76 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, відповідно до яких жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність, розуміючи її неспроможність чинити опір через страх застосування фізичного насильства відносно неї та членів її сім'ї;

щодо актів СНПК, вчинених щодо дітей, враховувати положення ч. 1 ст. 77 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, відповідно до якої діти користуються особливою повагою, і їм забезпечується захист від будь-якого роду посягань, та ч. 1, 4 ст. 38 Конвенції про права дитини;

щодо актів СНПК, вчинених щодо чоловіків, враховувати положення ч. 3 ст. 3 Женевської конвенції щодо недопущення жорстокого поводження із цивільним населенням окупованих територій та ст. 27 Конвенції про захист цивільного населення під час війни щодо права осіб, які перебувають під її захистом, на особисту повагу, повагу до своєї честі, гуманне ставлення та захист від будь-якого акту насильства чи залякування.

Особливу увагу варто звернути на положення міжнародного гуманітарного права, які порушують військовослужбовці рф, вчиняючи СНПК щодо українців (жінок, дітей, чоловіків), та яке це значення може мати при передачі матеріалів до міжнародних судових інституцій, оскільки правозастосовні органи часто обмежені «базовими» документами міжнародного гуманітарного права, які передбачають засади щодо поводження з цивільним населенням.

Однак, як ми вже зазначали, важливим є врахування у повідомленнях про підозру і судових рішеннях також норм інших міжнародних договорів (зокрема Римського Статуту, Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання), які порушують військовослужбовці рф, вчиняючи ту чи іншу форму СНПК. Це значно посилить позиції України у справах, що розглядатимуться в міжнародних судових інституціях.

Отже, враховуючи зазначені фактори, Україна постане перед необхідністю доводити (відповідно до стандартів доказування) в міжнародних судових інституціях вчинення рф на території України злочину геноциду, зокрема: **доводити об'єктивну сторону складу геноциду у виді заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи психічної шкоди членам певної групи або, наприклад, у виді заходів, розрахованих на запобігання дітонародженням у середовищі такої групи, а також потребу доведення спеціального геноцидального «наміру» (intent), за допомогою дій, перерахованих в об'єктивних елементах злочину, «повністю або частково знищити національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку» , тобто по суті використання з'валтування як знаряддя війни.**

Очевидно, що положення ст. 442 КК України, яка передбачає відповідальність за геноцид, не повною мірою відповідає підходам Римського Статуту, зокрема не враховує різниці між тяжким тілесним і «серйозним» тілесним ушкодженням, оминає увагою психічну шкоду.

Ще однією особливістю національного процесуального законодавства є те, що справу може бути розглянуто за відсутності підозрюваного, а оголошення повідомлення про підозру здійснюється шляхом опублікування такого документа на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора.

Так, навіть за умов, якщо військовослужбовець рф, який вчинив СНПК, повернувся в рф, перебуває на тимчасово окупованій території України або іншим способом переховується від правоохоронних органів України, але існують достатні підстави вважати, що саме він вчинив або надав наказ вчинити СНПК, факт здійснення повідомлення про підозру є надзвичайно важливим для притягнення його до відповідальності. Це пов'язано з тим, що в українському законодавстві передбачена спеціальна процедура — проведення спеціального досудового розслідування (**in absentia**), тобто існує шлях до притягнення винних до відповідальності за вчинення СНПК навіть за умов їхньої тимчасової фізичної відсутності в Україні. Очевидно, що у таких випадках доказова база має відповідати стандартам доказування, про що ми вже зазначали.

Також створюються спільні групи розслідування воєнних злочинів, вчинених на території України, у порядку міжнародного співробітництва України з такими державами як Литва, Польща, Словаччина, Естонія, Німеччина, Швеція, Латвія, Норвегія та Франція.

На додаток, були розроблені певні цифрові інструменти, як-от ресурс Офісу Генерального прокурора warcrimes.gov.ua та його аналоги, з метою збору доказів.

Наявність вироків національних судів за ст.438 КК України не позбавляє у подальшому можливості притягнення до кримінальної відповідальності у міжнародних судових органах (зокрема, за воєнний злочин, злочин проти людяності, геноцид). А доказова база, на підставі якої національними судами постановлені обвинувальні вирок за ст.438 КК України, може бути використана міжнародними судовими органами, створеними для оцінки злочинів країни-агресора.

Необхідно зазначити, що національне кримінальне процесуальне законодавство окремо не зазначає принципи розслідування, однак зміст цих принципів логічно прослідковується у положеннях Глави 2 «Засади кримінального провадження» КПК України.

Очевидно, що можливо визначити основні принципи, до яких належать:

- не завдати шкоди;
- дотримання мінімальних стандартів доказування;
- неупередженість та об'єктивність;
- компетентність;
- конфіденційність свідкам і джерелам інформації та їх захист;
- зосереджуватись на зборі інформації (доказів);
- відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства належним чином фіксувати та зберігати інформацію (докази);
- дотримання процесуального порядку зберігання та передачі речових доказів.

Необхідно особливо наголосити на важливості дотримання принципу не завдання шкоди. Суть цього принципу полягає у дотриманні усіх визначених законодавством процедур з урахуванням специфічних особливостей СНПК: сприйняття ситуації потерпілою особою, її морально-психологічний (емоційний) стан, страх щодо оцінки і сприйняття пережитого насильства рідними, близькими, знайомими. В цьому плані є важливою психологічна

допомога потерпілим, коректність питань, які необхідні для з'ясування фактичних обставин, - щоб сама процедура збору доказів (у тому числі і через допит потерпілої особи або допит в якості свідка) не зашкодили ні самим потерпілим (свідкам), ні процесу доказування. Зокрема, положення статті 11 КПК України називає повагу до людської гідності однією із загальних засад кримінального провадження.

Розділ 2.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ, ВИЯВЛЕННЯ ТА РЕАГУВАННЯ НА ВИПАДКИ СНПК

Для розуміння міжнародних стандартів у сфері запобігання, виявлення та реагування на випадки СНПК необхідно звернутись до норм міжнародного кримінального права (МКП), норм міжнародного гуманітарного права (МГП), які стосуються законів і звичаїв війни, з метою співставлення з відповідними нормами національного права.

Основою норм міжнародного права є: Женевська конвенція про поведження з військовополоненими 1949 року, Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, Конвенція ООН про права дитини, Римський Статут Міжнародного кримінального суду, IV Гаазька Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі 1907 року та загальновизнані принципи і норми міжнародного права щодо збройних конфліктів (як це зазначено у Додатковому протоколі до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів), Конвенція Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), Кодекс Мурад, Міжнародний протокол щодо до-

кументування та розслідування сексуального насильства у конфлікті, Резолюція Ради Безпеки ООН «Жінки, мир, безпека» та суміжні резолюції.

Положення МГП передбачають обізнаність учасників воєнного конфлікту про вимоги Конвенцій та інших міжнародних документів, що регулюють питання законів і звичаїв війни, це є встановленим фактом в силу загальної презумпції обізнаності, а також відповідно до обов'язків щодо розповсюдження, визначених міжнародним правом.

З огляду на положення міжнародного звичаєвого права згвалтування та інші форми сексуального насильства визнаються постійно забороненими. А МГП, що застосовується під час збройного конфлікту, містить норми, які забороняють згвалтування та інші форми сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, і спрямовані на захист певних категорій осіб, які не беруть або більше не беруть участь у військових діях.

Згідно з положеннями МКП, яке передбачає кримінальну відповідальність за особливо тяжкі міжнародні злочини, сексуальне насильство також заборонено.

Відповідно до Женевських конвенцій I-IV 1949 року до осіб, які перебувають під захистом, належать, серед інших, цивільні особи, які в будь-який момент та за будь-яких обставин перебувають під владою сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами яких вони не є.

Відповідно до положень МГП, до форм сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, віднесено: а) зґвалтування; б) сексуальне рабство; примусова проституція; в) примусова вагітність; г) примусовий аборт; г) примусова стерилізація; д) примусовий шлюб; е) будь-яка інша форма сексуального насильства порівнюваної

тяжкості (зокрема, це сексуалізовані катування, каліцтво жіночих геніталій, примусове оголення тощо).

Необхідно зазначити, що процедури доказування у кримінальних провадженнях про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, мають свої особливості, що викликане необхідністю захисту потерпілих і свідків. Тому логічним було створення правил та механізмів з метою такого захисту. Ці правила та механізми напрацьовані Міжнародним кримінальним судом (Правила 70, 71 Правил процедури та доказування МКС), іншими міжнародними трибуналами та судами.

Зазначені процедури стосуються вирішення таких питань:

- а) згоди;
- б) підтвердження насильства додатковими фактами;
- в) попередньої та подальшої сексуальної поведінки постраждалої особи.

Правила передбачають певний алгоритм:

По-перше: прокурорам не потрібно надавати докази застосування сили або загрози сили, щоб довести відсутність згоди, оскільки:

а) достатні докази, які доводять наявність примусових обставин, вже виключають можливість надання справжньої згоди, і зосереджуватися потрібно на доказуванні примусових обставин;

б) мовчання або відсутність фізичного опору потерпілих не означає згоду;

в) потерпілим (свідкам) не можна ставити жодних питань стосовно згоди, якщо суд не розглядає справу в закритому судовому засіданні, де надасть на це попередній прямий дозвіл після врахування аргументів сторін, і таке опитування здійснюватиметься у закритому слуханні.

По-друге: відповідно до принципів міжнародної кримінальної процедури випадки сексуального насильства підтвердження додатковими фактами не потребують.

Це означає, що свідчення потерпілих (за умови, якщо вони надійні та заслуговують на довіру) можуть бути достатніми доказами вчинення сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, за відсутності будь-якого іншого додаткового підтвердження фактами від інших свідків, документів, медичних документів, фотографій або будь-яких інших потенційних доказів.

По-третє: більшість міжнародних кримінальних трибуналів (судів) забороняють ставити питання стосовно попередньої та подальшої сексуальної поведінки потерпілих.

Такі питання можуть бути особливо принизливими та вважаються зайвими і недоречними. Доречні питання стосуються фактичних об'єктивних обставин та оцінки таких обставин щодо того, дозволяли вони чи не дозволяли потерпілим вільно погодитися на сексуальні акти з підозрюваним правопорушником у конкретному випадку.

По-четверте: інші захисні процедури зумовлені тим, щоб потерпілі, члени їхніх сімей, рідні та близькі, а також свідки, не піддавалися ризику помсти або ретравматизації.

Вказані процедури можуть бути як структурними (зокрема, справедливе гендерне представництво у структурі судової влади, персонал із досвідом роботи з травмами сексуального насильства, з досвідом переслідування гендерних злочинів), так і організаційно-процесуальними безпековими (зокрема, особиста охорона, охорона житла і майна, видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку, заміна документів та зміна зовнішності, зміна місця роботи або навчання, переселення в інше місце проживання, забезпечення конфіденційності відомостей про особу тощо).

Судова практика Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії (МКТЮ) та Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди (МКТР) сформувала правові орієнтири щодо СНПК у міжнародному кримінальному праві, зокрема, зґвалтування вперше переслідувалося як військовий злочин, злочин проти людяності та акт геноциду.

Щодо рішень трибуналів *ad hoc* МКТР і МКТЮ можна простежити три напрямки розвитку розуміння зґвалтування в міжнародному кримінальному праві.

Перший напрямок: від справи *Akayesu* (МКТР) до справи *Čelebići* (МКТЮ) – де зроблено акцент на концепції насильства та агресії без зосередження на механічному описі предметів і частин тіла.

Справа *Akayesu* була першим рішенням щодо визначення зґвалтування у міжнародному праві. Суд зазначив, що зґвалтування є формою агресії і основні елементи злочину зґвалтування неможливо знайти у механічному описі предметів та частин тіла. Суд також відзначив чутливість, пов'язану з публічним обговоренням інтимних питань, і нагадав про болісне небажання та нездатність потерпілих розкривати анатомічні подробиці сексуального насильства, якого вони зазнали. Основна увага була приділена саме примусовості обставин, зазначено, що «сексуальне насильство не обмежується фізичним вторгненням у людське тіло і може включати дії, не пов'язані з проникненням або навіть фізичним контактом».

У справі *Čelebići* МКТЮ погодився з висновками рішення у справі *Akayesu* щодо розуміння насильства як центральної причини, згідно з якою міжнародне право забороняє зґвалтування.

Другий напрямок: від справи *Furundžija* (МКТЮ) до справи *Kuparac* (МКТЮ). На відміну від першого напрямку, головний акцент ставиться на характеристиці акту зґвалтування, а похідним є акцент щодо заборони сексу без згоди з огляду на примусові обставини, які визнаються такими, що шкодять згоді.

В *Furundžija* суд знову намагався зосередитися на частинах тіла та характеристиці акту зґвалтування, певним чином звужуючи підхід, застосований у рішенні у справі *Akayesu*. Однак у справі *Kuparac* простежується розуміння суду щодо «сексуальної автономії» як «справжньої» мети законів проти зґвалтування, зосереджена увага на сексуальному акті, що включає сексуальне проникнення, на яке постраждала особа не давала згоди або була поставлена в положення «нездатності чинити опір».

Третій напрямок: в справах *Gacumbitsi* (МКТР) – *Muhimana* (МКТР) простежується намагання узгодити підходи перших двох напрямків, акцентується увага на відсутності суперечностей між цими напрямками.

По суті вказана практика зумовила формування спеціальних правил проце-

дури та доказування у справах про сексуальне насильство.

Однак спеціальні правила процедури та доказування у справах про сексуальне насильство застосовуватимуться лише у випадку кваліфікації діяння як порушення законів і звичаїв війни.

Для цього необхідно встановити та довести також наявність обов'язкових елементів об'єктивної сторони, а саме: час, місце, обстановку (ситуацію) – так званих контекстуальних елементів. Це означає, що кваліфікація діяння як порушення законів і звичаїв війни можлива лише у випадках: а) наявності міжнародного збройного конфлікту; б) дії відбулися в контексті міжнародного збройного конфлікту та були пов'язані з ним; в) особа, яка вчинила злочин, усвідомлювала фактичні обставини, що свідчили про існування збройного конфлікту, умисне спрямування нападів на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, що не є військовими цілями.

У статті 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено поняття воєнного стану: «Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень,

необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози безпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень».

За своєю природою запровадження воєнного стану в Україні – це реагування на факт збройної агресії. Отже, наявність міжнародного воєнного, збройного конфлікту, на який поширюються норми МГП, як характеристика одного з елементів об'єктивної сторони вчинення злочину, передбаченого статтею 438 КК України, є юридично визначеним і має доказове значення до закінчення воєнного конфлікту та після його закінчення. Способи вчинення злочину, передбаченого статтею 438 КК України, є результатом формулювань норм міжнародного права, що стосуються відповідної сфери правового регулювання.

З появою постійно діючого Міжнародного кримінального суду (МКС), що функціонує на основі Римського Статуту, питання сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, отримали подальший розвиток.

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ СПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СЕКСУАЛЬНИМ НАСИЛЬСТВОМ, У МКС

Проблемність питання розслідування СНПК зумовлена такими факторами:

а) матеріальні сліди вчинення СНПК можуть не існувати на момент проведення розслідування (відсутні тілесні ушкодження на тілі потерпілої, неможливість відшукати знаряддя вчинення СНПК у випадку їх застосування тощо) або сексуальне насильство вчинялось за відсутності свідків;

б) потерпілі можуть замовчувати факт його вчинення (не повідомляти або повідомляти не всі обставини) через різні причини. Тому Правила та процедури доказування виділяють певні особливості доказування у справах, пов'язаних із сексуальним насильством, а саме (Правило 70):

- згода не може бути презюмована на підставі будь-яких слів або поведінки потерпілої особи, коли сила, загроза силою, примус або використання вимушених обставин підірвали здатність потерпілої особи дати «добровільну» та «справжню» згоду;
- згода не може бути презюмована на підставі будь-яких слів або поведінки потерпілої особи, коли у неї відсутня здатність давати «справжню» згоду;
- згоду не може бути презюмовано на підставі мовчання або відсутності опору потерпілої особи у відповідь на передбачуване сексуальне насильство;
- довіра, характер і схильність до статевих зв'язків потерпілої особи або свідка не можуть бути презюмовані на підставі попередньої або подальшої поведінки сексуального характеру потерпілої особи або свідка.

У практиці МКС доведення факту наявності примусових обставин, які зробили згоду неможливою, є достатнім для притягнення особи до відповідальності за вчинення сексуального насильства. Тому доводити відсутність згоди потерпілої особи не є необхідним, що підтверджується ч. 4 Правила 63, відповідно до якої Судова Палата не висуває юридичної вимоги щодо необхідності підтвердження доказу будь-якого злочину, що підпадає під юрисдикцію Суду, зокрема злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством. Апеляційна палата МКС зазначила, що «..обставини, за яких вчиняються такі воєнні злочини чи злочини проти людства, переважно є примусовими».

Очевидно, що така судова практика, а також застосування правил міжнародної кримінальної процедури має враховуватись національними правозастосовними органами та судами при розслідуванні та судовому слідстві у кримінальних провадженнях про злочини, передбачені статтею 438 КК України, з метою забезпечення як міжнародних стандартів у сфері запобігання, виявлення та реагування на випадки СНПК, так і міжнародних стандартів захисту прав людини на національному рівні.

Соціально-правовий проєкт «RESPONSE & PREVENTION»:

ЗАПРОВАДЖЕННЯ АДВОКАЦІЙНИХ ПРАКТИК
ТА МЕХАНІЗМІВ У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО
З МЕТОЮ РЕАГУВАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ
СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА
В УМОВАХ ВІЙНИ (СНПК)

Список джерел

1. Стамбульська Конвенція. Офіційний переклад.
2. <https://rm.coe.int/1680462546>
3. Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті
4. https://ngu.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/37-international_protocol_2017_2nd_edition_ukr.pdf
5. Робота з постраждалими від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту. Посібник для фахівців із психологічної допомоги та екстреного реагування в Україні. <https://rm.coe.int/ukr-2022-sexual-violence-manual-web-ua/1680a97133>
6. Рада Європи, Парламентська асамблея, Резолюція 1670 та Рекомендація 1873 (2009) щодо сексуального насильства стосовно жінок під час воєнних конфліктів <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fi%20leid=17743&lang=en>
7. Рада Європи, Парламентська асамблея, Резолюція 1564 (2007) щодо переслідування злочинів, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії (МТКЮ) <https://rase.coe.int/en/files/17563/html>
8. Декларація ООН про Ліквідацію всіх форм насильства стосовно жінок. <https://digitallibrary.un.org/record/179739?v=pdf>
9. Посібник щодо застосування Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська Конвенція) <https://assembly.coe.int/LifeRay/EGA/WomenFFViolence/HandbookParliamentarians-UA.pdf>
10. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

Список резолюцій та рекомендацій Парламентської Асамблеї щодо боротьби з насильством стосовно жінок (2000-2015 рр.):

- Резолюція 2084 (2015) щодо розповсюдження найкращих практик в у вирішенні проблеми насильства над жінками;
- Резолюція 2027 (2014 р.) про роботу з винними для запобігання насильства стосовно жінок;
- Резолюція 1983 (2014 р.) про боротьбу з проституцією, торгівлею людьми та сучасними формами рабства в Європі;
- Резолюція 1962 (2013) про переслідування;
- Резолюція 1861 (2012) про підтримку Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами;
- Резолюція 1852 (2011) про боротьбу з психологічним насильством;
- Резолюція 1853 (2011) про захисні приписи для жертв домашнього насильства;
- Висновок 280 (2011) щодо проекту Конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами;
- Резолюція 1765 та Рекомендація 1940 (2010) щодо надання притулку на підставі клопотань з посиланням на переслідування за гендерною ознакою;
- Резолюція 1714 та Рекомендація 1905 (2010) стосовно дітей, котрі стали свідками домашнього насильства;
- Резолюція 1697 та Рекомендація 1891 (2009) стосовно жінок-мігрантів, котрі підпадають під особливий ризик домашнього насильства;
- Резолюція 1691 та Рекомендація 1887 (2009) стосовно гвалтування жінок, у тому числі гвалтування у шлюбі;
- Резолюція 1681 та Рекомендація 1881 (2009) щодо нагальної потреби у боротьбі з так званими «злочинами в ім'я честі»;
- Резолюція 1670 та Рекомендація 1873 (2009) щодо сексуального насильства стосовно жінок під час воєнних конфліктів;

- Резолюція 1662 та Рекомендація 1868 (2009) щодо дій, спрямованих на боротьбу з порушеннями прав людини на гендерній основі, у тому числі викраденням жінок та дівчат;
- Резолюція 1654 та Рекомендація 1861 (2009) щодо фемініциду;
- Резолюція 1635 та Рекомендація 1847 (2008) щодо боротьби з насильством стосовно жінок: у відповідності до положень Конвенції Ради Європи;
- Резолюція 1582 та Рекомендація 1817 (2007) щодо парламентів, об'єднаних у спільній боротьбі з домашнім насильством стосовно жінок: середньострокова оцінка кампанії;
- Рекомендація 1777 (2007) щодо зґвалтувань, пов'язаних з прийомом «наркотику для зґвалтування»;
- Резолюція 1512 та Рекомендація 1759 (2006) щодо парламентів, об'єднаних у спільній боротьбі з домашнім насильством стосовно жінок;
- Рекомендація 1723 (2005) щодо примусових шлюбів та дитячих шлюбів;
- Рекомендація 1681 (2004) щодо проведення кампанії по боротьбі з насильством стосовно жінок у Європі;
- Резолюція 1327 (2003) щодо скоєння так званих «злочинів в ім'я честі»
Рекомендація 1582 (2002) щодо боротьби з домашнім насильством стосовно жінок;
- Резолюція 1247 (2001) щодо каліцтва жіночих гені талій;
- Рекомендація 1450 (2000) щодо боротьби з насильством стосовно жінок у Європі.

Перелік випадків судової практики Європейського Суду по Правам Людини з питань насильства над жінками (ECHR - Homepage of the European Court of Human Rights - ECHR / CEDH (coe.int)

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

- Вазієвська (Wasiewska) проти держави Польща, 2 грудня 2014 р. (рішення про прийнятність)
- Румор (Rumor) проти держави Італія, 27 травня 2014 р.
- Єремія (Eremia) та інші проти Республіки Молдова, 28 травня 2013 р.
- Д.П. (D.P.) проти держави Литва, 22 жовтня 2013 р.
- Валіуліна (Valiulienė) проти держави Литва, 26 березня 2013 р.
- Е.М. проти держави Румунія, 30 жовтня 2012 р.
- Ірене Уїлсон (Irene Wilson) проти Сполучного Королівства Великобританія , 23 жовтня 2012 р.
- Коваль (Kowal) проти держави Польща, 18 вересня 2012 р.
- Калуцза (Kalucza) проти держави Угорщина, 24 квітня 2012 р.
- Я.К. (Y.C.) проти Сполучного Королівства Великобританія, 13 березня 2012 р.
- Хайдова (Hajduová) проти держави Словачія, 30 листопада 2010 р.
- А. проти держави Хорватія, 14 жовтня 2010 р.
- Н (N.) проти держави Швеція, 20 липня 2010 р.
- Е.С. (E.S.) та інші проти держави Словачія, 15 вересня 2009 р.
- Опуз (Opuz) проти держави Туреччина, 2 червня 2009 р.
- Бранко Томашик (Branko Tomašić) та інші проти держави Хорватія, 15 січня 2009 р.
- Бевакуа та С. (Bevacqua and S.) проти держави Болгарія, 12 червня 2008 р.
- Контрова (Kontrová) проти держави Словачія, 31 травня 2007 р.

ЗАТРИМАННЯ ЧЕРЕЗ ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ

- Юнке (Juhnke) проти держави Туреччина, 22 липня 2003 р.
- Поліцейське насилля
- Ізці (İzci) проти держави Туреччина, 23 липня 2013 р.
- Б.С. (B. S.) проти держави Іспанія, 24 липня 2012 р.
- Язгюль Їлмаз (Yazgül Yılmaz) проти держави Туреччина, 1 лютого 2011 р.
- Я. Ф. (Y.F.) проти держави Туреччина, 22 липня 2003 р.
- Айдін (Aydin) проти держави Туреччина, 25 вересня 1997 р.

ЗГВАЛТУВАННЯ ТА СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО

- Я (Y.) проти держави Словенія, 28 травня 2015 р.
- І. П. (I.P.) проти Республіки Молдова, 28 квітня 2015 р.
- С.З. (S.Z.) проти держави Болгарія, 3 березня 2015 р.
- М.А. проти та Н.Д. (N.D.) проти держави Словенія, 15 січня 2015 р.
- О'Кіфф (O'Keefe) проти держави Ірландія, 28 січня 2014 р.
- В. (W.) проти держави Словенія, 23 січня 2014 р.
- П. (P.) та С. (S.) проти держави Польща, 30 жовтня 2012 р.
- Х М. та інші проти держав Італія та Болгарія, 31 липня 2012 р.
- І.Г. (I.G.) проти Республіки Молдова, 15 травня 2012 р.
- П.М. (P.M.) проти держави Болгарія, 24 січня 2012 р.
- М.К. (M.C.) проти держави Болгарія, 4 грудня 2003 р.
- Айдін (Aydin) проти держави Туреччина, 25 вересня 1997 р.
- Кс.(X) та Я. (Y) проти держави Нідерланди, 26 березня 1985 р.

РИЗИК ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ ЧЕРЕЗ ВИСЛАННЯ /КАЛІЦТВО ЖІНОЧИХ ГЕНІТАЛІЙ

- Омередо (Omeredo) проти держави Австрія, 20 вересня 2011 р.
- Ізевбекхай (Izevbekhai) проти держави Ірландія, 17 травня 2011 р.
- Коллінз та Аказієбі (Collins and Akaziebie) проти держави Швеція, 8 березня 2007 р.

ЗЛОЧИНИ, СКОЄНІ В ІМ'Я ТАК ЗВАНОЇ «ЧЕСТІ»

- А.А. та інші проти держави Швеція, 28 червня 2012 р.

РИЗИК НЕЗАКОННОГО ВИВЕЗЕННЯ АБО ПОВТОРНОГО ВИВЕЗЕННЯ

- О.Г.О. (O.G.O.) проти Сполучного Королівства Великобританія, 18 лютого 2014 р.
- Ф.А. (F.A.) проти Сполучного Королівства Великобританія, 10 вересня 2013 р.
- В.Ф. (V.F.) проти держави Франція, 29 листопада 2011 р.
- Л.Р. (L.R.) проти Сполучного Королівства Великобританія, 14 червня 2011 р.

СОЦІАЛЬНА ІЗОЛЯЦІЯ

- Н. (N.) проти держави Швеція, 20 липня 2010 р.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ

- Ранцев проти держави Кіпр та Російської Федерації, 7 січня 2010 р.

НАСИЛЛЯ, СКОЄНЕ ОКРЕМИМИ ОСОБАМИ

- Ебсін (Ebsin) проти держави Туреччина, 1 лютого 2011 р.
- Сандра Янковіч (Sandra Janковиć) проти держави Хорватія, 5 березня 2009 р.

НОТАТКИ

Редакційна колегія:

Ольга СТЕФАНІШИНА, Віцепрем'єрка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України

Анжела СТРИЖЕВСЬКА, к.ю.н., завідувачка кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Надія СТЕФАНІВ, суддя Касаційного кримінального суду в складі Верховного Суду

Ірина НІЖИНСЬКА, к.ю.н., доцент, Командир слідчої групи міжнародної поліції ООН у справах проти торгівлі людьми у Боснії та Герцеговині (2000-2002), учасник бойових дій

Наталія АХТИРСЬКА, к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Євгенія ЛУК'ЯНЧЕНКО, аспірантка Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Сергій НІЖИНСЬКИЙ, к.ю.н, голова громадської організації «UA Experts»

Сніжана КУЩ, головна національна координаторка проекту «Response and Prevention» громадська організація «UA Experts»

Експертний супровід:

Олена ХАРИТОНОВА, гендерна експертка, к.ю.н., доцентка Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Дизайн та верстка:

Юлія НІЖИНСЬКА, головний дизайнер

Юлія УРСУЛ, дизайнер

Редакція:

Громадська організація «UA Experts»

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 11В, тел.: +38 066 760 3131

Адреса для листування: info@ua-experts.org

Тираж: 500 примірників

Друк: ТОВ «Вістка», м.Київ, вул. Миколи Василенка, 1, тел.: +380677090225.

ОФІС ВІЦЕПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА
З ПИТАНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНИ

Taras Shevchenko
National University
of Kyiv

